

Zbigniew Drag

*Instytut Socjologii
Uniwersytet Jagielloński*

Integracja Polski z Unią Europejską: zainteresowanie, nadzieje i obawy młodzieży wiejskiej

W ostatnich latach problematyka postaw Polaków wobec członkostwa w Unii Europejskiej wzbudza wśród badaczy społecznych ogromne zainteresowanie¹. Rzecz jasna, ma to związek ze skalą emocji – nadziei i obaw – jakie procesy integracyjne wywołują w społeczeństwie polskim. Jak pokazuje debata publiczna,

---

¹ Opinie Polaków o integracji Polski z Unią Europejską bada regularnie Centrum Badania Opinii Publicznej (biuletyny z wynikami badań są dostępne na stronie internetowej www.cbos.pl). Szereg badań i analiz z zakresu tej tematyki przeprowadził Instytut Spraw Publicznych w Warszawie (np. *Chłop, rolnik, farmer? Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej – nadzieje i obawy polskiej wsi*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000; M. Duszczyk, D. Poprzęcki, *Rozszerzenie Unii Europejskiej w opinii związków zawodowych oraz organizacji pracodawców*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000; L. Kolarska-Bobińska, *Polacy wobec wielkiej zmiany. Integracja z Unią Europejską*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2001; H. Bojar, J. Kurczewska, *Konsekwencje wprowadzenia układu z Schengen – wyniki badań społeczności pogranicza wschodniego*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002; L. Kolarska-Bobińska, *Mieszkańcy wsi o integracji europejskiej: opinie, wiedza, poinformowanie*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002; B. Roguska, M. Strzeszewski, *Zainteresowanie społeczne, wiedza i poinformowanie o integracji Polski z Unią Europejską*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002. Zob. też np.: Z. Mach, D. Niedźwiecki (red.), *Integracja europejska w oczach Polaków*, Universitas, Kraków 1998; Z. Mach, D. Niedźwiecki (red.), *Polska lokalna wobec integracji europejskiej*, Universitas, Kraków 2001; J. Wasilewski, *Przewidywane zachowania wyborcze w referendum akcesyjnym i ich nieoczywiste determinanty*, „Studia Socjologiczne” 2002, nr 3.

a także wyniki wielu analiz, szczególnie zróżnicowane opinie na temat integracji występują wśród ludności wiejskiej².

Postawy mieszkańców wsi wobec integracji europejskiej znajdują znaczące miejsce w badaniach Instytutu Spraw Publicznych³. Celem ostatniego – realizowanego przez Instytut Spraw Publicznych – projektu badawczego było przeprowadzenie wieloaspektowej analizy poglądów i aspiracji młodych mieszkańców wsi, w tym w kontekście akcesu Polski do Unii Europejskiej. Badanie terenowe zostało przeprowadzone w kwietniu 2002 roku przez Pracownię Badań Społecznych w Sopocie na reprezentatywnej próbie 610 mieszkańców wsi w wieku od 16 do 30 lat. Niniejszy artykuł prezentuje niektóre wyniki tych badań dotyczące problematyki integracyjnej⁴.

Biorąc pod uwagę aspekt „integracyjny”, badanie koncentrowało się na następujących kwestiach: w jakim stopniu młodych mieszkańców wsi angażuje ogólnonarodowa debata dotycząca wstąpienia Polski do struktur unijnych? Czy zauważają, że w realizacji ich aspiracji życiowych usytuowanie Polski w tych strukturach będzie miało istotne, a może i decydujące, znaczenie? Czy znajdują dla siebie miejsce w zintegrowanej Europie, czy przyjmują postawę outsiderów? Na powyższe pytania można dać odpowiedź analizując między innymi stopień zainteresowania młodzieży wiejskiej sprawami „integracyjnymi”, a także ich nadzieje i obawy związane z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

Zainteresowanie sprawami „integracyjnymi”

Czy młodzi mieszkańcy wsi są zainteresowani sprawami „integracyjnymi”? Czy posiadana o tych sprawach wiedza kształtuje ich ogólne nastawienie do integracji, wzbudza określone nadzieje lub obawy, determinuje sposób postrzegania konsekwencji wstąpienia Polski do Unii Europejskiej?

Wyniki badań pozwalają stwierdzić, że zainteresowanie młodzieży wiejskiej problematyką integracyjną jest umiarkowane. Na pytanie o stopień zainteresowania sprawami dotyczącymi integracji Polski z Unią Europejską jedynie niespełna 59% badanych odpowiadało, że ta problematyka jest (bardzo lub raczej) dla nich interesująca. Prawie 38% wyraziło (raczej lub zupełnie) brak zainteresowania, pozostali (4%) zaś nie potrafili dokonać samookreślenia (wybierając odpowiedź „trudno powiedzieć”). Trudno nie zapytać, dlaczego aż tak znacząca część młodych mieszkańców wsi nie wyraża zainteresowania tym tematem? Czyżby nie dostrzegała wpływu procesów integracyjnych na własne losy? W jakiej mierze świadczą o tym dane dotyczące oceny własnego poinformowania o sprawach do-

² J. Wasilewski, *Przewidywane zachowania...*, op. cit.

³ Chłop, rolnik, farmer? op. cit.

⁴ Artykuł jest skróconą i zmodyfikowaną wersją rozdziału VI raportu: Z. Drąg, K. Gorlach, Z. Se-ręga, *Młode pokolenie III Rzeczypospolitej. Aspiracje życiowe w przeddzień integracji z Unią Europejską*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.

tyczących integracji Polski z Unią Europejską. Tylko niespełna jedna czwarta badanych stwierdziła, że jest o tych sprawach dobrze lub bardzo dobrze poinformowana, a aż dwie trzecie określiło swoją wiedzę jako słabą. Ponadto, do braku jakichkolwiek informacji w tym zakresie przyznało się 7% badanych, a 2% nie potrafiło sformułować jednoznacznej odpowiedzi.

Jak się okazuje, system informacyjny działa w tej dziedzinie dość nieefektywnie. W każdym razie w odniesieniu do polskiej wsi, a przynajmniej do jej młodej generacji. Symptomatyczny jest fakt, że tylko 4% badanych oznajmiło, iż w ich wsi lub gminie były organizowane spotkania lub wykłady na temat skutków integracji Polski z Unią. Co prawda tylko połowa z nich (2% ogółu badanych) uczestniczyła w tych spotkaniach, to jednak gdyby odbywały się one we wszystkich wsiach, to być może wzięłoby w nich udział 50% (a nie 2%) ogółu młodzieży wiejskiej.

Rzecz jasna, istnieje silny związek pomiędzy wiedzą (poinformowaniem) i zainteresowaniem sprawami dotyczącymi integracji (statystyczna istotność: $p < 0,001$). I tak, aż 88% przynajmniej dobrze poinformowanych badanych jest (bardzo lub raczej) zainteresowanych problematyką integracji, podczas gdy wśród słabo lub w ogóle niepoinformowanych zainteresowanie takie wyraża mniej niż połowa. Jak więc widać, instytucje mające informować społeczeństwo polskie, w tym polską wieś i jej młode pokolenie, o sprawach dotyczących integracji Polski z Unią Europejską mają do odgrywania istotną rolę: mogą wpłynąć na wzrost jego zainteresowania procesami integracyjnymi.

Biorąc pod uwagę stopień poinformowania i stopień zainteresowania problematyką akcesyjną możemy wyróżnić trzy – zasadniczo odmienne – kategorie postaw określające różne poziomy „zaangażowania w sprawy integracyjne”. Postawą obserwatora spraw „integracyjnych” będą się charakteryzować osoby zainteresowane i poinformowane. Postawę potencjalnego obserwatora przypiszemy osobom zainteresowanym, lecz niepoinformowanym, a postawę outsidera niezainteresowanym sprawami dotyczącymi integracji.

Tabela 1.
Poziom „zaangażowania w sprawy integracyjne” młodzieży wiejskiej
(dane w procentach, N=610)

Postawa	Procent
Obserwator	21,3
Potencjalny obserwator	37,5
Outsider	41,2
Ogółem	100,0

Jakie postawy dominowały w badanej zbiorowości? Jeśli dokonamy dychotomicznego podziału na tych, którzy czują się (bardzo lub dobrze) poinformowani o sprawach związanych z integracją i na niepoinformowanych (słabo poinformo-

wani, w ogóle niepoinformowani i niepotrafiący się określić), oraz na tych, którzy są tymi sprawami (bardzo lub raczej) zainteresowani i na nie zainteresowanych (raczej lub zupełnie nie zainteresowani i nie potrafiący udzielić jednoznacznej odpowiedzi), to najliczniejszą grupą okazują się outsiderzy, stanowiący 41% ogółu. Wśród nich możemy wyróżnić marginalną grupę outsiderów świadomych, czyli osoby uznające się za poinformowane, lecz niezainteresowane, oraz dominującą grupę outsiderów totalnych, czyli osoby niepoinformowane i niezainteresowane. Ci pierwsi stanowią nieco ponad 7%, a ci ostatni prawie 93% wszystkich outsiderów. Ponadto, wśród badanej młodzieży wiejskiej jest też prawie 38% potencjalnych obserwatorów i nieco ponad 21% obserwatorów (tabela 1).

Nastawienie do spraw „integracyjnych”

Procesy integracji Polski z Unią Europejską wyzwalają w Polakach różne odczucia. Czy jednak poziom „zaangażowania w sprawy integracyjne” ma tutaj jakieś znaczenie? Czy obserwatorzy są bardziej pozytywnie nastawieni wobec procesu integracji niż outsiderzy? Przeanalizujmy związki tych cech wśród młodzieży wiejskiej.

Badanych pytaliśmy, jakie uczucie budzą w nich słowa: „integracja Polski z Unią Europejską”. Spośród siedmiu podanych sformułowań najczęściej wybierane były dwa skrajne: nadzieja (32% wskazań) i obawa (26%). Ponadto, w znaczącej części badanych – prawie 18% – słowa te wywołują zaniepokojenie, ale też obojętność (9%). Inne odczucia zdarzają się rzadziej: akceptacja (5%), niechęć (5%) czy znudzenie (1%). Prawie 4% badanych nie potrafiło określić swoich emocji w tym względzie.

Tabela 2.
Nastawienie młodzieży wiejskiej wobec spraw „integracyjnych”
(dane w procentach, N=610)

Nastawienie	Procent
Pozytywne	54,7
Obojętne	14,4
Negatywne	30,9
Ogółem	100,0

Jeśli przyjmiemy, że pojawiające się uczucia są wskaźnikiem ogólnego nastawienia do interesujących nas procesów integracyjnych, to możemy wyróżnić trzy typy takich nastawień: pozytywne, obojętne, negatywne. O pozytywnym nastawieniu będzie świadczyć pojawienie się nadziei, akceptacji lub zaniepokojenia, o nastawieniu negatywnym – obawy lub niechęci, a o nastawieniu obojętnym – obojętności lub znudzenia. Do osób o nastawieniu obojętnym zaliczymy też te,

które nie potrafiły jednoznacznie stwierdzić, jakie uczucia budzą w nich wspomniane słowa. Grupa osób o pozytywnym nastawieniu okazuje się zdecydowanie dominująca. Nastawienie takie prezentuje 55% młodych mieszkańców wsi, podczas gdy nastawienie negatywne 31%, a obojętne 14% (tabela 2).

Tabela 3.

Typy nastawienia młodzieży wiejskiej wobec integracji Polski z Unią Europejską a poziom „zaangażowania w sprawy integracyjne”
(dane w procentach, N=609)

Poziom „zaangażowania”:	Nastawienie:			Ogółem
	pozytywne	obojętne	negatywne	
Obserwator	76,2	3,8	20,0	100,00
Potencjalny obserwator	63,6	3,9	32,5	100,00
Outsider	35,5	29,5	35,1	100,00

$p < 0,01$

Jaki widać, integracja Polski z Unią Europejską wywołuje w środowisku młodzieży wiejskiej zróżnicowane emocje. Analiza danych zawartych w tabeli 3, pozwala nam określić, jaki mają one związek z poinformowaniem i zainteresowaniem badanych sprawami integracji.

Postawa obserwatora sprzyja przyjmowaniu nastawienia pozytywnego i w zasadzie wyklucza obojętność wobec procesu integracji. Podobnie oddziałuje postawa potencjalnego obserwatora, jakkolwiek w nieco mniejszym stopniu niż postawa obserwatora sprzyja nastawieniu pozytywnemu. Wśród outsiderów nastawienie jest zróżnicowane, przy czym zdecydowanie mniej niż wśród pozostałych jest wśród nich osób z nastawieniem pozytywnym i zdecydowanie więcej osób z nastawieniem obojętnym.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na strukturę badanej zbiorowości ze względu na omawiane cechy (tabela 4).

Tabela 4.

Struktura młodzieży wiejskiej ze względu na nastawienie wobec integracji Polski z Unią Europejską i poziom „zaangażowania w sprawy integracyjne”
(dane w procentach; procenty liczone od całości, N=609)

Poziom „zaangażowania”	Nastawienie:		
	pozytywne	obojętne	negatywne
Obserwator	16,3	0,8	4,3
Potencjalny obserwator	23,8	1,4	12,2
Outsider	14,6	12,2	14,4

$p < 0,001$

Prawie jedna czwarta – to pozytywnie nastawieni potencjalni obserwatorzy. Minimalne wielkości stanowią obojętni obserwatorzy i potencjalni obserwatorzy, a także negatywnie nastawieni obserwatorzy. Wszystkie pozostałe możliwe grupy stanowią po kilkanaście procent. Najbardziej interesująca jest grupa potencjalnych obserwatorów (osób zainteresowanych, lecz dostatecznie nie poinformowanych na temat procesów integracyjnych) nastawionych negatywnie. Jej istnienie może być dowodem na to, że wzbudzenie zainteresowania społecznego sprawami dotyczącymi integracji nie zawsze jest wystarczające do uzyskania dla nich społecznego wsparcia. Najpewniej może być ono pojawić się wtedy, gdy zainteresowaniu społecznemu tymi sprawami towarzyszy szeroka o nich informacja.

Czy ogólne nastawienie do procesów integracji konkretyzuje się w nadziejach i obawach Polaków wynikających z przystąpienia do struktur unijnych? Czy znajdują w nich odbicie wiedza i zainteresowanie sprawami dotyczącymi integracji Polski z Unią Europejską? Rozpatrzmy, jak te kwestie przedstawiają się w przypadku młodzieży wiejskiej.

Bilans korzyści i strat procesu integracyjnego

Komu integracja Polski z Unią Europejską przyniesie korzyści, komu zaś być może straty? Czy w korzyściach będzie partycypować całe społeczeństwo polskie czy tylko jakaś jego część? Kto najwięcej straci? Wszyscy Polacy czy tylko niektóre grupy?

Badanym zadaliśmy pytanie, jaki bilans korzyści i strat przyniesie integracja Polski z Unią Europejską Polsce, polskiej wsi, polskiemu rolnictwu, ich współmieszkańcom, rolnikom z ich wsi i im samym (tabela 5).

Tabela 5.
Bilans korzyści i strat w wyniku integracji Polski z Unią Europejską
w opinii młodzieży wiejskiej
(dane w procentach, N=610)

Integracja Polski z Unią Europejską przyniesie:	Więcej korzyści niż strat	Więcej strat niż korzyści	Tyle samo strat i korzyści	Trudno powiedzieć
Polsce	41,2	21,2	16,4	21,2
Respondentowi osobiście	30,8	16,6	16,4	36,2
Polskiej wsi	29,8	31,0	14,6	24,6
Polskiemu rolnictwu	28,1	33,7	14,6	23,6
Współmieszkańcom respondenta	20,6	27,6	18,5	33,3
Rolnikom ze wsi respondenta	19,8	29,4	17,8	33,0

Opinie badanych w tej kwestii są silnie zróżnicowane. Dla znaczącej części młodzieży wiejskiej konsekwencje przystąpienia Polski do struktur unijnych są wielką niewiadomą. Na jednoznaczne określenie bilansu korzyści i strat dla różnych grup społeczeństwa polskiego nie zdecydowało się od jednej piątej do jednej trzeciej badanych. Pomijając znaczenie tych odpowiedzi, okazuje się, że tylko w dwóch kwestiach badani częściej wskazują na przewagę korzyści nad stratami, aż w czterech zaś – na przewagę strat nad korzyściami. Jednak w każdym z tych przypadków opinie takie są formułowane przez mniej niż połowę badanych. Kto zatem ma największe szanse na dodatni bilans korzyści i strat, a kto odczuje przewagę strat? Pierwszą sytuację odnoszą badani najczęściej do Polski i siebie osobiście. Druga sytuacja dotknie zarówno polską wieś i polskie rolnictwo, jak rolników i innych współmieszkańców badanych. O tym, że Polska uzyska więcej korzyści niż strat, było przekonanych 41% naszych rozmówców, o tym, że ich osobisty bilans będzie dodatni – prawie jedna trzecia. Mniej więcej jedna trzecia skazuje z kolei na straty polską wieś i polskie rolnictwo, a około 30% badanych wskazuje tu rolników i pozostałych mieszkańców swojej wsi. Okazuje się zatem, że młodzież wiejska widzi w przyszłości większe szanse dla siebie niż dla swojego otoczenia. Czy to tylko młodzieńcza ufność we własne możliwości bez realnych podstaw? Czy może troska wynikająca ze świadomości słabego dostosowania polskiej wsi i rolnictwa do europejskich standardów ekonomicznych i cywilizacyjnych?

Cechą silnie różnicującą opinie badanych na temat „beneficjentów” i „przegranych” w związku z integracją Polski do Unii Europejskiej jest poziom „zaangażowania w sprawy integracyjne” (tabela 6).

Optymizm obserwatorów jest znacznie większy niż potencjalnych obserwatorów i – rzecz jasna – outsiderów. Ponad 62% obserwatorów sądzi, że Polska odniesie dzięki integracji więcej korzyści niż strat, podczas gdy opinię taką wyraża tylko 44% potencjalnych obserwatorów i 28% outsiderów. Podobne różnice występują w przypadku przewidywania własnej sytuacji. Więcej korzyści niż strat dla siebie antycypuje 54% obserwatorów, jedna trzecia potencjalnych obserwatorów i tylko 17% outsiderów. W pozostałych przypadkach różnice w opiniach są już nieco niższe, jednak i tak relatywnie duże. Okazuje się zatem, że zainteresowanie sprawami związanymi z integracją i posiadanie jakichś informacji na ich temat jest istotnym wyznacznikiem optymistycznej wizji dotyczącej przyszłego usytuowania Polski w unijnych strukturach. Z kolei brak zainteresowania i poinformowania wiąże się z brakiem posiadania jakiegokolwiek wizji lub – w najlepszym razie – wizji nacechowanej negatywnie.

Tabela 6.

Bilans korzyści i strat w wyniku integracji Polski z Unią Europejską a poziom „zaangażowania w sprawy integracyjne” młodzieży wiejskiej (dane w procentach, N=610)

Integracja Polski z Unią Europejską przyniesie	Poziom „zaangażowania”		
	obserwator	potencjalny obserwator	outsider
Polsce:			
1. Więcej korzyści niż strat	62,3	44,1	27,5
2. Więcej strat niż korzyści	12,3	23,1	23,9
3. Tyle samo korzyści i strat	16,9	16,6	15,9
4. Trudno powiedzieć	8,5	16,2	32,7
Respondentowi osobiście:			
1. Więcej korzyści niż strat	53,8	32,9	17,1
2. Więcej strat niż korzyści	10,8	18,0	18,3
3. Tyle samo korzyści i strat	18,5	11,4	19,8
4. Trudno powiedzieć	16,9	37,7	44,8
Polskiej wsi:			
1. Więcej korzyści niż strat	44,2	34,8	17,9
2. Więcej strat niż korzyści	28,7	33,5	29,9
3. Tyle samo korzyści i strat	14,7	12,3	16,3
4. Trudno powiedzieć	12,4	19,4	35,9
Polskiemu rolnictwu:			
1. Więcej korzyści niż strat	42,0	31,9	17,1
2. Więcej strat niż korzyści	32,1	35,4	33,3
3. Tyle samo korzyści i strat	16,8	12,7	15,1
4. Trudno powiedzieć	9,1	20,0	34,5
Współmieszkańcom respondenta:			
1. Więcej korzyści niż strat	32,3	21,5	13,9
2. Więcej strat niż korzyści	21,5	32,0	26,6
3. Tyle samo korzyści i strat	26,9	14,9	17,5
4. Trudno powiedzieć	19,3	31,6	42,0
Rolnikom ze wsi respondenta:			
1. Więcej korzyści niż strat	30,8	20,5	13,1
2. Więcej strat niż korzyści	25,4	31,9	29,5
3. Tyle samo korzyści i strat	21,5	17,0	16,7
4. Trudno powiedzieć	22,3	30,6	40,7

Wszystkie różnice istotne na poziomie 0,001.

Tabela 7.

Bilans korzyści i strat w wyniku integracji Polski z Unią Europejską a typ nastawienie do spraw „integracyjnych” młodzieży wiejskiej (dane w procentach, N=609)

Integracja Polski z Unią Europejską przyniesie	Typ nastawienia		
	pozytywne	obojętne	negatywne
Polsce:			
1. Więcej korzyści niż strat	58,9	23,0	18,0
2. Więcej strat niż korzyści	6,0	21,8	47,1
3. Tyle samo korzyści i strat	17,1	14,9	16,4
4. Trudno powiedzieć	18,0	40,3	18,5
Respondentowi osobiście:			
1. Więcej korzyści niż strat	46,1	13,8	12,2
2. Więcej strat niż korzyści	5,4	12,6	38,1
3. Tyle samo korzyści i strat	13,8	20,7	18,5
4. Trudno powiedzieć	34,7	52,9	31,2
Polskiej wsi:			
1. Więcej korzyści niż strat	43,8	15,7	12,2
2. Więcej strat niż korzyści	17,1	21,3	60,1
3. Tyle samo korzyści i strat	15,6	15,7	12,2
4. Trudno powiedzieć	23,5	47,3	15,5
Polskiemu rolnictwu:			
1. Więcej korzyści niż strat	40,7	14,6	12,2
2. Więcej strat niż korzyści	19,5	23,6	63,5
3. Tyle samo korzyści i strat	17,4	13,5	10,1
4. Trudno powiedzieć	22,4	48,3	14,2
Współmieszkańcom respondenta:			
1. Więcej korzyści niż strat	31,1	9,1	7,4
2. Więcej strat niż korzyści	14,7	19,3	54,5
3. Tyle samo korzyści i strat	20,4	19,3	14,8
4. Trudno powiedzieć	33,8	52,3	23,3
Rolnikom ze wsi respondenta:			
1. Więcej korzyści niż strat	29,8	10,2	6,9
2. Więcej strat niż korzyści	16,9	20,5	55,9
3. Tyle samo korzyści i strat	19,6	17,0	14,4
4. Trudno powiedzieć	33,7	52,3	22,8

Wszystkie różnice istotne na poziomie 0,001.

Z opiniami na temat bilansu korzyści i strat skorelowane jest też silnie ogólne nastawienie do integracji (tabela 7). Pozytywnemu nastawieniu znacznie częściej niż nastawieniu obojętnemu czy negatywnemu towarzyszy przekonanie, że inte-

gracja Polski z Unią Europejską przyniesie więcej korzyści niż strat tak w przypadku ogółu Polaków, jak i innych wyszczególnionych grup. Nastawienie obojętne najczęściej idzie w parze z brakiem stanowiska w tej kwestii, a nastawienie negatywne z przeświadczeniem, że straty przewyższą korzyści.

Nadzieje i obawy związane z integracją Polski z Unią Europejską

Czy te ogólnie pojmowane korzyści i straty przekładają się jakoś na konkrety? Co stoi za ogólnie rozumianymi korzyściami i stratami? Chcąc tego dociec zadaliśmy badanym pytanie o to, z czym wiązą swoje nadzieje i obawy w kontekście wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Dane zawarte w tabeli 8 wskazują, gdzie przede wszystkim młodzież wiejska lokuje swoje nadzieje, a w tabeli 9 obrazują, czego się najbardziej obawia.

Tabela 8.

Nadzieje młodych mieszkańców wsi związane ze wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej (dane w procentach, N=610)

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej spowoduje:	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
– dostęp do nowoczesnych technologii w rolnictwie	74,9	8,7	16,4
– wzrost ceny ziemi	67,5	9,3	23,2
– poprawę infrastruktury technicznej (drogi, telefony, internet, kanalizacja)	65,5	11,5	23,0
– dobra przyszłość dla młodzieży, dzieci, kontakty ze światem	65,0	10,6	24,4
– możliwość znalezienia pracy poza rolnictwem	59,0	12,8	28,2
– poprawę pozycji Polski i Polaków w świecie	56,6	16,2	27,2
– możliwość lepszego wykształcenia	54,0	20,8	25,2
– poprawę infrastruktury społecznej (przedszkola, szkoły, biblioteki, ośrodki kultury, sportu)	50,3	20,7	29,0
– poprawę stanu środowiska naturalnego	49,0	28,2	22,8
– nowe rynki zbytu	48,8	24,6	26,6
– poprawę opłacalności produkcji rolnej (dopłaty, wyższe ceny)	42,3	27,1	30,6
– dotacje dla polskich rolników, takie jak w krajach Unii	41,9	34,1	24,0
– gwarancje zbytu, umowy	37,3	30,1	32,6

Trzy czwarte badanych sądzi, że przystąpienie Polski do Unii Europejskiej spowoduje dostęp do nowoczesnych technologii w rolnictwie. Nieco ponad dwie trzecie przewiduje natomiast, że nastąpi wzrost ceny ziemi, poprawa infrastruktury technicznej i młodzież będzie miała zapewnioną dobrą przyszłość. Prawie

60% wskazuje na możliwość znalezienia pracy poza rolnictwem, a nieco mniej na poprawę pozycji Polski i Polaków w świecie oraz możliwość lepszego wykształcenia. Mniej więcej połowa badanych sądzi, że poprawi się infrastruktura społeczna, stan środowiska naturalnego i otwarte zostaną nowe rynki zbytu dla polskich produktów. Najmniej optymizmu wyraża młodzież wiejska w zakresie poprawy opłacalności produkcji rolnej, dotacji dla polskich rolników, takich jak w krajach unijnych, oraz gwarancji zbytu i umów. Jednak i te kwestie budzą nadzieję w znaczącej części (bo sięgającej około 40%) badanej zbiorowości.

Nadzieje młodzieży wiejskiej związane ze wstąpieniem Polski do struktur unijnych są więc powszechne i wieloaspektowe. Dotyczą zarówno kwestii ogólnospołecznych, jak wsi i rolnictwa. Jeśli jednak mielibyśmy wskazać obszary, w odniesieniu do których nadzieje te są najbardziej ograniczone, to należałoby zwrócić uwagę przede wszystkim na rolnictwo.

Tabela 9.

Obawy młodych mieszkańców wsi związane z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej
(dane w procentach, N=610)

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej spowoduje:	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
– zalew polskiego rynku unijną żywnością	70,7	12,9	16,4
– upadek wielu gospodarstw rolnych	67,2	15,3	17,5
– wykup ziemi przez cudzoziemców	62,9	21,5	15,6
– wzrost trudności ze zbytem polskich produktów rolnych	60,0	21,0	19,0
– ograniczenie wielkości produkcji	53,2	22,7	24,1
– wzrost bezrobocia na obszarach wiejskich	51,5	25,4	23,1
– zubożenie wsi	45,0	29,5	25,5
– wzrost patologii typu narkomania, prostytutka itp.	38,0	35,1	26,9
– wzrost przestępczości	35,5	39,2	25,3
– osłabienie patriotyzmu Polaków	24,7	52,0	23,3
– upadek szkół, bibliotek, domów kultury na wsi	17,7	56,8	25,5
– spadek religijności Polaków	17,5	59,5	23,0
– degradację środowiska naturalnego	16,7	60,0	23,3

A jakie sfery budzą w młodym pokoleniu wsi największe obawy? Ponad 70% badanych obawia się zalewu polskiego rynku unijną żywnością, dwie trzecie, upadku wielu gospodarstw rolnych, a ponad 60% – wykupu ziemi przez cudzoziemców i wzrostu trudności ze zbytem polskich produktów rolnych. Mniej więcej co druga osoba wskazuje na ograniczenia wielkości produkcji i wzrost bezrobocia na obszarach wiejskich, a 45% na zubożenie wsi. Inne kwestie nie rodzą już tak często obaw. Wzrost narkomanii i prostytutki przewiduje 38%, a wzrost przestępczości – 36% badanej młodzieży. Ponadto, jedna czwarta uznaje, że dojdzie do osłabienia patriotyzmu Polaków, a co szóstą osobę przejmują losy szkół, bibliotek i domów kultury na

wsi, stan religijności Polaków, a także stan środowiska naturalnego. Jak zatem wiadać, największą troskę wyraża młodzież wiejska przede wszystkim o przyszłość rolnictwa. Niepokoi ją też – choć w mniejszym stopniu – rozwój sytuacji na polskiej wsi. Najmniej obaw budzą natomiast problemy ogólnospołeczne.

Jeśli dokonamy zbiorczej analizy kwestii budzących wśród młodzieży wiejskiej nadzieje i obawy, to okaże się, że najmniej pewna przyszłość rysuje się dla polskiego rolnictwa. W nieco lepszych barwach widzi badana młodzież przyszłość polskiej wsi, a najlepiej te dziedziny, które odnoszą się do ogółu społeczeństwa. Podobnie, przypomnijmy, rzecz się miała, gdy badani określali ogólny bilans korzyści i strat polskiego rolnictwa, wsi i Polski. W tym sensie możemy powiedzieć, że obraz polskiej rzeczywistości kreowany przez młodzież wiejską jest spójny.

Podobnie, jak w przypadku dotychczas omawianych kwestii związanych z integracją Polski z Unią Europejską, również w przypadku nadziei oraz obaw czynnikiem istotnie różnicującym opinie badanych był poziom „zaangażowania w sprawy integracyjne”. Ogólnie rzecz biorąc, wraz z jego wzrostem rosły nadzieje młodych mieszkańców wsi i malały ich obawy.

Obserwatorzy zdecydowanie częściej niż potencjalni obserwatorzy i outsiderzy wykazywali optymizm co do przyszłości polskiego rolnictwa, rozwoju sytuacji na polskiej wsi oraz rozwiązywania kwestii ogólnospołecznych. Wszystkie z 13 prezentowanych w tabeli 8 kwestii, mających wskazywać poziom nadziei związanych z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, uzyskały wśród obserwatorów nie mniej niż 55% wskazań, podczas gdy wśród potencjalnych obserwatorów taki wysoki odsetek odnotowaliśmy w przypadku siedmiu kwestii, a wśród outsiderów tylko w przypadku dwóch. Wzrost poziomu „zaangażowania w sprawy integracyjne” nie tylko sprzyjał budowaniu nadziei, ale też istotnie ograniczał częstość występowania niesprecyzowanych opinii na temat wszystkich wyróżnionych spraw. Tak więc, najczęściej brakiem jednoznacznych poglądów na temat pozytywnych konsekwencji integracji Polski z Unią Europejską charakteryzowali się outsiderzy.

Ogólnie rzecz biorąc, obserwatorów cechował też mniejszy niż potencjalnych obserwatorów i outsiderów poziom obaw. Mniej niż jedna trzecia obserwatorów wykazywała brak obaw jedynie w odniesieniu do trzech spośród przedstawionych w tabeli 9 trzynastu kwestii. W odniesieniu do pięciu kwestii obawy odrzucało od jednej trzeciej do połowy obserwatorów, a w odniesieniu do pozostałych pięciu – więcej niż połowa. Dla porównania, spraw jednoznacznie niebudzących obaw wśród mniej niż jednej trzeciej outsiderów było aż dziewięć. W przypadku potencjalnych obserwatorów takich spraw było siedem.

Udział w referendum akcesyjnym

W badaniach uwzględniliśmy również kwestię uczestnictwa badanych w referendum w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Badanie odbyło się jeszcze przed tegorocznym referendium, stąd – rzecz jasna – pytaliśmy o deklaracje

przyszłych zachowań, a nie o przeszły fakt społeczny. Jakkolwiek analiza takich deklaracji dzisiaj wydaje się już mało poznawcza, to jednak może być przydatna, o ile skoncentrujemy swą uwagę na korelatach deklaracji, a nie ich strukturze.

Dane przedstawiające strukturę deklaracji dotyczących uczestnictwa w referendum z uwzględnieniem nastawienia wobec spraw „integracyjnych” i poziomu „zaangażowania w sprawy integracyjne” zawiera tabela 12.

Mimo całej odmienności wyobrażeń, wiedzy, nadziei i obaw o losy Polski, polskiego rolnictwa, wsi, a także swoje własne młodzież wiejska w zdecydowanej większości deklarowała opowiedzenie się w referendum za przystąpieniem Polski do struktur unijnych. Tak deklarowało 53% ogółu badanych. Głos przeciwny zamierzało oddać niespełna 15% badanych, a w ogóle nie zamierzało wziąć w nim udziału 17%. Pozostałe 15% nie było natomiast pewne, jak się zachowa w chwili odbywania się referendum.

Bardzo silnie z deklaracjami odnośnie do zachowań podczas referendum skorelowane było ogólne nastawienie badanych wobec integracji Polski z Unią Europejską. Nastawienie pozytywne było w trzech przypadkach na cztery równoznaczne z deklaracją głosowania za przystąpieniem, a nastawienie negatywne w jednym na trzy przypadki z deklaracją głosowania przeciw przystąpieniu. Z deklaracjami bardzo silnie było też skorelowane „zaangażowanie w sprawy integracyjne”. Deklarację głosowania za przystąpieniem Polski do struktur unijnych złożyło prawie 80% obserwatorów, 60% potencjalnych obserwatorów i jedynie jedna trzecia outsiderów.

Tabela 12.

Deklaracja poparcia młodzieży wiejskiej dla przystąpienia Polski do Unii Europejskiej a nastawienie wobec spraw „integracyjnych” i poziom „zaangażowania w sprawy integracyjne” (dane w procentach, N=610)

Deklarowany głos w referendum	Za przystąpieniem	Przeciw przystąpieniu	Trudno powiedzieć	Nie uczestniczyliby w referendum
Ogółem	53,1	14,6	17,0	15,3
Typ nastawienia:				
pozytywne	76,3	3,0	10,2	10,5
obojętne	23,0	13,8	34,5	28,7
negatywne	25,9	35,4	15,3	23,3
Poziom „zaangażowania”:				
obserwator	79,4	6,9	7,6	6,1
potencjalny obserwator	60,1	16,2	14,0	9,6
outsider	32,9	17,1	20,6	29,4

Wszystkie różnice istotne na poziomie 0,001.

Zaprezentowane tutaj wyniki badań nie dają, oczywiście, wystarczającej podstawy do jednoznacznej odpowiedzi na pytanie: czy młode pokolenie wsi dostrzega, że żyje, pragnie i będzie realizować swe plany w określonym kontekście makrospołecznym? Jedno jest jednak pewne. Tak jak w całym społeczeństwie polskim, tak i wśród młodych mieszkańców wsi wiele jest takich osób, które nie mając dostatecznej wiedzy o zmieniającym się dość zasadniczo makrospołecznym otoczeniu, budując wokół siebie świat obaw i niechęci, mogą faktycznie i trwale znaleźć się w sytuacji współczesnych outsiderów.

Wyniki badań dowodzą, że edukacja społeczeństwa, poszerzanie jego wiedzy na tematy unijne jest najlepszym sposobem nie tylko na uzyskanie poparcia społecznego dla procesu integracji, ale też – czy nawet przede wszystkim – najlepszym sposobem na kształtowanie społecznej świadomości, pozwalającej na samodzielne poszukiwanie przez jednostkę własnego miejsca w nowej przestrzeni społecznej. Należy zatem uznać, że ośrodki zajmujące się propagowaniem informacji o sprawach dotyczących integracji Polski z Unią Europejską czeka jeszcze długa i żmudna praca. Miejmy nadzieję, że ich wysiłki nie osłabną wraz z opowiedzeniem się Polaków za wstąpieniem do unijnych struktur.

Polish Integration with EU: interest, hopes and fears of rural youth

The results of research concerning the attitudes among the rural youth towards the integration of Poland with European Union are presented in the article.

Taking into consideration the degree of being informed and interested by the young villagers in the integration problems, we can distinguish three categories of their attitudes towards „being involved in the integration matters”: *of the observer* – related to the feeling of being informed and expressing interest, *the potential observer* – related to the feeling of being uninformed and expressing interest and *of the outsider* – related to the lack of interest in the matters concerning the integration process. This manner of measuring the degree of „being involved in the integration matters” is a factor that strongly determines the general attitude towards the integration of Poland with EU (positive attitude can be more often observed among the observers, whereas the negative attitude is presented by the outsiders and the potential observers). It also significantly affects the opinions concerning „the beneficiaries” and „the losers”, and also the range of hopes and anxieties connected with the accession of Poland to EU (*the observers* are decidedly more optimistic than *the outsiders* and *the potential observers*). Finally, it also shapes the inclination to direct action in connection with the integration process (the observers decidedly more often than *the outsiders* declared not only for the voting for the accession Poland to the EU, but also participating in the accession referendum).

The results of our research show that the level of knowledge with regard to the European integration among the members of Polish society is not only the best manner to receive social support for the integration process, but it is also the best strategy to create public consciousness enabling independent look for one's own place in the new social situation after accession. Thus the role of the institutions aimed at promoting the European Union integration should not be stopped even after the successful European referendum.